

Лускатов О.В., к.ю.н., доцент,
професор кафедри кримінально-правових
дисциплін юридичного факультету
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

ЩОДО ОКРЕМИХ ПОВНОВАЖЕНЬ СУБ'ЄКТІВ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ

Приватна детективна (розшукова) діяльність (*далі* – ПД(Р)Д), як і будь-яка інша, регульована державою, повинна узгоджуватись із чинним законодавством України, а тому підлягає належній та досить детальній правовій регламентації. Проаналізуємо, наскільки чітко та повно виписано у прийнятому Верховною Радою 13 квітня 2017 року Законі України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», щодо якого Президент застосував вето та повернув на повторний розгляд (*далі* – Законопроект), окремі повноваження її суб'єктів, зокрема ті, що стосуються процедур, пов'язаних із розслідуванням злочинів.

У ч. 4 ст. 4 Законопроекту зазначено, що «суб'єкти приватної детективної (розшукової) діяльності не мають права здійснювати оперативно-розшукові заходи, віднесені до виключної компетенції оперативних підрозділів» [1]. Між тим, у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ вже міститься заборона щодо проведення оперативно-розшукової діяльності громадськими, приватними організаціями та особами (стаття 5), й, хоча термін «оперативно-розшукові заходи» використовується у змісті окремих норм, але його визначення відсутнє. Тож, оскільки законодавець вважає необхідним окремо наголосити у ч. 4 ст. 4 Законопроекту щодо вказаної вище заборони, з метою усунення протиріччя між даними двома нормативними актами варто, на нашу думку, у ч. 4 ст. 4 термін «оперативно-розшукові заходи» замінити на «оперативно-розшукова діяльність».

Здається, що, дотримуючись подібної логіки, доцільно було окремо виписати у Законопроекті заборону й щодо здійснення суб'єктами ПД(Р)Д досудового розслідування кримінальних правопорушень, тим більш, що окремі його норми, зокрема п. 1 ч. 3 ст. 12, дозволяють останнім збирати, фіксувати та досліджувати відомості для розгляду справ у кримінальному судочинстві [1]. Враховуючи, що заборони стосовно здійснення приватними детективами різних видів діяльності перераховані у п. 2 ч. 5 ст. 5 Законопроекту, саме до цього переліку треба додати оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Зазначене у змісті першого абзацу ч. 1 ст. 13 право суб'єктів ПД(Р)Д вчиняти будь-які дії, не заборонені законом й необхідні для виконання ними договору [1], на нашу думку, надає майже необмежені можливості й може призвести до зловживань. Само формулювання «не заборонені законом» є неконкретним, оскільки у статті не уточнено, про який закон йдеться (той, де міститься сама норма, чи будь-який інший). Крім того, термін «закон» у такому контексті можна трактувати як «законодавство» (тобто все законодавство), а в останньому частіше зустрічаються правила, вимоги, дозволи (тобто приписи про те, кому, що і яким чином треба чи можна робити), ніж заборони. Наприклад, створюється потенційна можливість для легалізації колекторських фірм, що й зараз не дуже розбірливі у засобах дій. Зареєструвавшись як суб'єкт ПД(Р)Д, їм достатньо обмежитись лише видом діяльності, вказаним у п. 10 ч. 3 ст. 12 Законопроекту, а саме, пошуком боржників та осіб, які ухиляються від виконання своїх договірних зобов'язань, а потім, відповідно до положень ч. 1 ст. 13, вчиняти будь-які, не заборонені законом, дії для належного виконання договору із замовником.

У ч. 3 ст. 12 Законопроекту в 11-ти пунктах перераховано види приватних детективних (розшукових) послуг, але положення ч. 4 розширюють цей перелік, а встановлене обмеження у вигляді «не заборонені законодавством», що вже обговорювалось вище, не є досить конкретним. Перелік видів послуг

має бути чітко визначеним та вичерпним для недопущення зловживань у цій сфері.

Окремі пункти ч. 1 ст. 13 Законопроекту надають суб'єктам ПД(Р)Д права щодо проведення оглядів різного роду об'єктів, усного опитування осіб [1]. У ч. 2 зазначеної статті в цілому наголошується щодо недопущення порушень прав і свобод осіб при здійсненні детективної діяльності. Здається, що у ч. 1 певним чином виписано механізм для запобігання таким порушенням, зокрема, необхідно отримувати згоду від особи щодо проведення огляду, але не вказано, що таку згоду треба мати й для усного опитування. На нашу думку, у Законопроекті треба вказати на обов'язок суб'єкта ПД(Р)Д щодо роз'яснення особі до початку її опитування положень ст. 63 Конституції України.

Зі змісту ч. 3 ст. 16 Законопроекту витікає обов'язок суб'єкта ПД(Р)Д зберігати не менше трьох років одержані ним за результатами такої діяльності матеріальні носії інформації [1]. Зрозуміло, що тоді факт отримання зазначених носіїв має бути десь зафіксований (у документі, на відеозаписі тощо) й, крім того, відображений у певному обліку, звітності. Відповідно, замовник детективних послуг чи інша зацікавлена особа буде, за необхідності, мати можливість впевнитись у тому, що суб'єктом ПД(Р)Д виконано зазначений вище обов'язок. Разом з тим, у положеннях Законопроекту не регламентовано, що саме розуміється під матеріальними носіями інформації (складені детективом за результатами його діяльності певні документи; результати проведеної ним фотозйомки, відеозапису чи застосування інших технічних засобів; отримані ним від замовника послуг або від інших громадян, установ, підприємств, організацій певні документи чи речі; самостійно виявлені в ході розшукової діяльності матеріальні об'єкти), а також процедура їх отримання (вилучення) та спосіб фіксації цього факту.

Позбавлено сенсу зазначене у п. 6 ч. 1 ст. 13 Законопроекту положення щодо права суб'єктів ПД(Р)Д отримувати письмові висновки фахівців та експертів з питань, що потребують спеціальних знань, оскільки експерти здійснюють дослідження переважно оригіналів об'єктів (у певних випадках – їх

фотознімків та інших копій, описів об'єктів, якщо це не суперечить методикам проведення відповідних експертиз), а у статті 13 прямо не вказано щодо права приватного детектива вилучати такі об'єкти, якщо тільки не трактувати як можливість це робити те не досить конкретне формулювання, що міститься у першому абзаці ч. 1 ст. 13 стосовно вчинення будь-яких дій, не заборонених законом, зокрема, вишукування, отримання та накопичування потрібної інформації. Разом з тим, що вже зазначалось вище, процес вилучення об'єктів повинен належним чином фіксуватись. У свою чергу, експерт має керуватись вимогами чинного законодавства, зокрема Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженою наказом Міністерства юстиції від 08.10.1998 р. № 53/5 (у редакції наказу від 26.12.2012 р. № 1950/5). Пункт 3.1 зазначеного нормативного документу вказує, що «експертиза проводиться після подання органом (особою), який (яка) її призначив(ла) (залучив(ла) експерта), матеріалів, оформлених згідно з вимогами процесуального законодавства та цієї Інструкції», а, відповідно до п. 3.4, «вилучення об'єктів, що підлягають дослідженню, та відібрання зразків оформлюються протоколом...» [2].

Окремі положення Законопроекту, що стосуються повноважень приватних детективів, на нашу думку, вступають між собою у протиріччя. Зокрема, у пункті 3 ч. 2 ст. 14 йдеться про заборону щодо збирання відомостей, пов'язаних з особистим життям, політичними та релігійними переконаннями осіб, без письмової згоди на це останніх. У ч. 1 ст. 13 суб'єктам ПД(Р)Д надається право вишукувати й отримувати потрібну інформацію усіма не забороненими законом методами, а у п. 4 ч. 3 ст. 12 як один з видів приватних детективних (розшукових) послуг визначено пошук осіб, місцезнаходження яких невідомо [1]. Тож, виникає питання з приводу того, яким чином приватний детектив повинен розшукувати зниклу особу, якщо без її письмової згоди він не має права (не порушуючи ст. 14) збирати відомості, пов'язані з особистим життям такої особи, а без таких даних пошук буде безрезультатним.

Варто за аналогією із положеннями ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3] надати приватному детективу можливість на надіслані запити отримувати відповіді від органів державної влади, установ, підприємств та організацій у більш короткий термін. Така потреба виникає у зв'язку з тим, що запити суб'єктів ПД(Р)Д можуть стосуватись розгляду справ у кримінальному судочинстві, пошуку зниклих осіб тощо, а тому потребують більш оперативного реагування.

Таким чином, перелік повноважень суб'єктів ПД(Р)Д повинен бути конкретним, мати чітко визначені межі, що не дозволить останнім корегувати та трактувати його на свій розсуд. Зокрема, перший абзац ч. 1 ст. 13 треба скоротити до формулювання: «Суб'єкти приватної детективної (розшукової) діяльності під час здійснення такої діяльності мають право:». Відповідно перелік їх прав у ст. 13 має бути кінцевим, але його варто розширити настільки, щоб він забезпечував можливість здійснення кожного з видів приватних детективних (розшукових) послуг, зазначених у ст. 12 Законопроекту.

Список літературних джерел:

1. Проект Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» у редакції, прийнятою Верховною Радою України (13 квітня 2017 року № 2023–VIII) [Електронний ресурс] // Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5) [Електронний ресурс] // Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.
3. Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [Електронний ресурс] // Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.